

Višimir Fr.:

Poletni večer.

*Za našo hišo
polje mi zlato leži,
sredi polja pot beži
med hraste in med bore.*

*In vsak večer mi
čričkov-godcev zbor corli,
prepelica pa pedi
sredi žit prešteva.*

*Za poljem hrasti —
veter poje sredi vej,
slavček poje sredi mej
sladko uspavanko ...*

Esén:

Noč na kraškem dvorišču.

Na gmajni murnčki
godejo lahko noč
sestrici zemlji, nežnim bilkam,
vsem malim, dobrim stvaram.

Jaz na dvorišču z materjo
uživam svežo noč,
tiho se ž njo pogovarjam
kot otrok nekoč — — —

Za brajdo v gozdu šumijo drevesa
hrastova o starem času.
Bajke si pripovedujejo,
ko stal je Perun na Krasu.

Otožno v noč zapel je čuk,
hrastov temnih gospodar,
Gospodu vdani
nočni samotar.

Gustav Strniša:

Kam pa hitite?

Beli oblaki, kam pa hitite?

»Daleč za gore nad morje prostrano,
da naložili bomo vodice,
da poškopili bomo cvetice,
ki čakajo žejne na solčni poljani.

Solnce se sprošča na zlate stezice
k cvetkam v obiske in jih poljubuje,
da jim veneva žametno lice.«

Beli oblaki, hitite, tecite,
polne mehove vode naložite,
ljubljene moje cvetke škropite!

Radivoj Rehar:

Stričič ujčič.

Stričič ujčič ovčke pase
po gorici za vodó,
pa priteče volk kosmati,
ovčko ukrade, steče z njo.

Pa ni stričič ujčič tisto —
solnce zlato je samó.
Ovčka megla, volk je veter,
a gorica je nebo.

Radivoj Rehar:

Sirota Nadica.

Pravljica.

V tistih časih, ko še niso rasle po naših gozdovih borovnice, maline in jagode, je živila na Nanosu bogata žena, ki je bila silno skopa in trdosrčna. Imela je lep grad in obsežna posestva in bila je vdova ter brez otrok. Njena skopost in trdosrčnost je bila tako velika, da je ni omehčala niti beda lastne sestre, ki je bila silno revna in je morala preživljati sebe in svojo malo Nadico s trdim vsakdanjim delom. Ta uboga mati je hodila večkrat k svoji bogati sestri v grad in jo prosila kruha.

»Če ga že ne maraš dati meni,« je jokaje prosila uboga mati, »daj ga vsaj moji mali Nadici!«

Skopulja se pa ni dala preprositi: spodila je svojo revno sestro in naščuvala na njo še svoje hude pse.

Trdo vsakdanje delo in pomanjkanje hrane je končno uničilo ubogo mater. Umrla je in sirota Nadica je ostala sama. Ker ni poznala nikogar, h komur bi se zatekla v tej hudi sili, se je napotila k svoji bogati teti v grad in jo jokaje in s povzdignjenimi rokami prosila, naj se je usmili in jo obdrži pri sebi. Hudobna teta se izprva ni dala preprositi, ko je pa sirota le še moledovala in plakala, se je naposled vendar vdala.

»Dobro,« je rekla, »obdržim te pri sebi, toda samo pod pogojem, da boš jedla in spala pri deklah in gonila na pašo moje ovce. Toda gorje ti, če katero zgubiš! Spodila te bom z gradu in naščuvala nate pse, da te požro. Si razumela?«

»Sem!« je odgovorila Nadica, vesela, da si bo mogla prislužiti vsaj borni vsakdanji kruhek in da bo imela skromen kotiček, kamor bo na večer lahko položila trudno glavico.

Tako je postala uboga Nadica pastirica svoje hudobne tete. Gonila je na pašo njene ovce in jedla ter spala pri deklah, ki so bile prav tako hudobne kakor njih gospodinja. Nadici se je pri njih prav slabo godilo. Jestni so ji dajale brezsrčne ženske le tisto, kar je njim ostalo, in spati je morala na trdih golih tleh.

Nekega dne, ko je bila Nadica s tetinimi ovcami na samotni planinski goličavi daleč od gradu, se je nenadoma pripodilo iz gozda veliko krdelo lačnih volkov. Planili so nad ovčice in jih pol poklali in požrli. Tedaj se je Nadica spomnila na grožnje hudobne tete in obšel jo je nepopisen strah. Nazaj v grad si ni upala, ker je vedela, da bi jo teta brez usmiljenja izročila divjim psom. Odpravila se je v gozd.

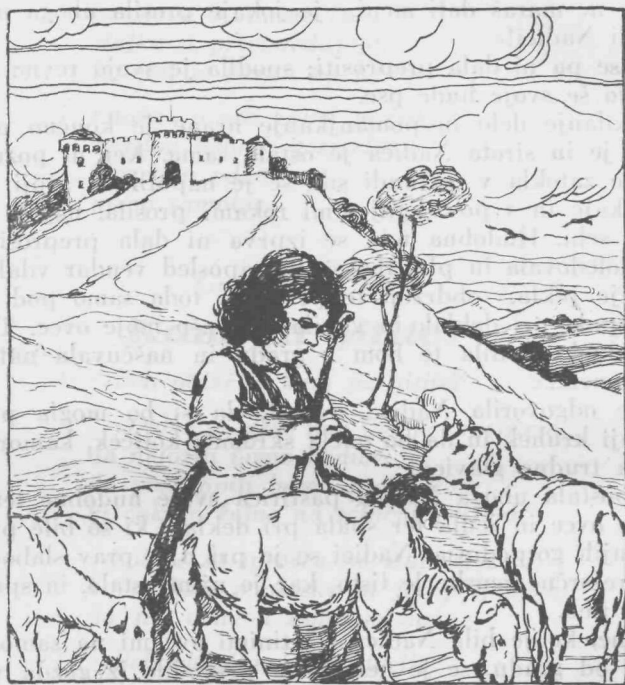
Dolgo, silno dolgo je tavalala po temnih goščavah in bilo je že pozno popoldne, ko je dospela v začarano hosto kraljice gozdnih deklic. Trudna je bila in silno lačna, toda s seboj ni imela ne mrvice kruha. Zato je sedla na tla in se milo razjokala. Iz vsake njene solze pa, ki je kanila na začarana tla, je zrasel zelen grmiček, poln vabljevih in sočnih črnih jagod. Nadica jih je pričela nabirati in jesti in kmalu ni več čutila lakote in žeje. Te črne jagode so bile borovnice, ki jih dotlej še ni bilo na svetu.

Ko se je deklica nasitila, je šla dalje in je prišla naravnost v grad kraljice gozdnih deklic. Kraljica se je močno začudila, ko je zagledala revno pastirico. Pobožala jo je po objokanem licu in jo vprašala, odkod je in po kaj prihaja. Nadica neha jokati, povese oči in pove prelepi ženi, kaj se ji je pripetilo, kako so prišli volkovi in ji raztrgali pol tetine črede.

»Dobro,« ji reče kraljica, »da si prišla ravno k meni. Takoj boš dobila nazaj svoje ovce.« Pri teh besedah vzame v roko zlato piščalko in nanjo zažvižga. In glej: iz temnega gozda se pripodi krdelo volkov, prav onih, ki so bili požrli Nadine ovce. Krotki kakor psički poležejo okrog kraljice. Ta pa pograbi tanko zlato šibico in udari po njih. Kakor bi trenil, se spremene v lepe, pohlevne ovce.

»Tu imaš svoje ovce!« reče deklici kraljica in zamahne v drugo. Tedaj završi v vrhovih temnih smrek, nebo se zatemni in preden se Nadica zave, kaj in kako, že se znajde s čredo na tetini goličavi. Naglo se napoti proti domu, vesela, da se je vse tako lepo in srečno izteklo.

Hudobna teta je stala ravno na dvorišču svojega gradu, ko je prispela domov Nadica s svojimi ovčicami. Žena jih brž pregleda in prešteje. Pre-

gleda in prešteje jih enkrat, dvakrat, trikrat, toda vselej jih našteje polovico več, kakor bi jih moralo biti, in strašno se razjezi.

»Kje si pa ukradla te ovce?« se zadere nad ubogo Nadico, ki se je od strahu tresla kakor šiba na vodi.

Deklica strmi v hudo teto in ne more razumeti, kaj hoče. Ni namreč znala še šteti, zato tudi ni vedela, da je prignala domov dvakrat toliko ovac, kakor jih je odgnala zjutraj z doma. Kraljica gozdnih deklic je bila spremenila v ovčice vse one volkove, ki so bili pritekli na njen klic, teh je bilo pa mnogo več kakor poklanih ovac.

Ker Nadica na to vprašanje ni vedela pojasnila, jo je brezsrčna teta hudo pretepla.

»Tako,« je kričala, »tudi krasti znaš, ti hudobnica! Za kazen boš danes brez večerje.«

Uboga deklica je morala lačna in trudna na svoje ležišče.

Naslednji dan je odšla Nadica s svojo ovčjo čredo spet na pašo pred gozd. In glej: ko niti najmanje ni pričakovala, se je spet pripodilo krdelo lačnih volkov in ji požrlo polovico ovčie. Vsa obupana se je podala deklica spet za njimi v temno goščavo, da bi iznova poiskala kraljico gozdnih deklic in jo poprosila pomoči. Hodila je in hodila, do kraljičinega gradu pa ni prišla. Žalostna, trudna in lačna je sedla na tla in se pričela jokati. In iz vsake njene solze, ki je kanila na gozdna tla, je zrasel zelen grmiček, ves poln mehkih rdečih jagod. Nadica jih je pričela nabirati in jesti in kmalu jo je minula lakota. Te mehke rdeče jagode so bile maline, ki jih dotlej še ni bilo na svetu. Ko se je nasitila, je šla dalje in je kmalu dospela do kraljičinega gradu. Urno je poiskala svojo dobrotnico in ji povedala, kaj se ji je prigodilo. Kraljica je zažvižgala in spet so pritekli iz gozda volkovi in posedli okrog nje, krotki kakor psički. Pogledala jih je, zamahnila s svojo zlato šibico in volkovi so se spremenili v pohlevne ovce ter zginili z Nadico na skupljino predgozdno goličavo.

Hudobna teta je spet čakala na dvorišču, ko se je vračala deklica s svojo čredo zvečer proti gradu. Pazljivo je spet preštela ovce, in glej: bilo jih je še dvakrat več kakor prejšnjega dne. Nadica je bila spet tepena in spet je morala brez večerje spat.

Tudi tretjega dne je odšla Nadica s tetinimi ovcami na predgozdno goličavo. Od močnih udarcev, ki jih je bila dobila od hudobne tete, jo je bolelo vse drobno telo. Zato je legla v mehko travo in zaspala. Pa ni spala dolgo. Iz dremavice jo je nenadoma prebudilo obupno meketanje. Preplašena je planila pokonci in opazila, kako se bliža njeni čredi ogromno krdelo volkov. Divje in lačne se žaženo zveri med prestrašene ovce in jih spet polovico pokoljejo in požro.

Radi neprestanih nezgod vsa obupana, sklene deklica, da se ne vrne več v grad, temveč da poišče kraljico gozdnih deklic in jo poprosi, naj jo obdrži pri sebi. Odide v temni gozd in išče poti do kraljičinega gradu. Toda ne more ga najti. Bilo je že pozno popoldne, ko izmučena prispe do prijazne gozdne jase in ker je bila žejna in lačna, sede v mehko travo in se razjoče. Iz vsake njene solze pa, ki kane na gozdna tla, zrasede mala zelena rastlinica, polna sladkih rdečih jagod. Deklica jih prične nabirati in jesti in kmalu jo mine lakota. Te sladke drobne jagode so bile rdeče jagode ali smukvice, ki jih dotlej še ni bilo na svetu. Ko je bila sita, se napoti dalje in prav kmalu — da sama ni vedela, kdaj in kako — prispe do čarobnega gradu kraljice gozdnih deklic. Naglo jo poišče in ji pove, kaj se ji je bilo pripetilo, kako je bila že dvakrat tepena, in jo milo poprosi, naj jo obdrži pri sebi.

Sočutno in ljubeznivo jo posluša prelepà kraljica. Prošnje pa, naj jo obdrži pri sebi, ji pa ne more uslišati.

»Pri nas bi ti, ubožica, ne mogla živeti,« ji reče kraljica. »Naša vilinska hrana bi ti škodovala; pokvarila bi si želodec in bi umrla. Vrniti se moraš v tetin grad, a nič se ne boj, vse bo dobro. Nikoli več te hudobnica ne bo tepla in nič več ti ne bo treba jesti z deklami in spat na golih kamenitih tleh. Imam te rada kakor lastno hčerko, ker si dobra, pridna in ubogljiva. Zato ti bom dala darilo, kakršnega še nisem dala nikomur.«

Pri teh besedah je izročila kraljica Nadici tanko zlato šibico in ji rekla: »Glej, to je moje čudodelno darilo! Hrani ga kakor najdragocenejši zaklad! Dokler bo v tvojih rokah, se ti bo godilo dobro in nobena nesreča ti ne bo mogla škodovati. Eno si pa zapomni in ne pozabi nikoli: Uporabljaljaj to šibico samo v resni nevarnosti!«

Ganjena do solz vzame Nadica čarodejno darilo iz belih rok prelepe kraljice. In spet zažvižga na svojo zlato piščalko in prikliče iz gozda krdelo volkov. Pohlevni kakor psički poležejo okrog njenih nog.

»Zamahni s svojo zlato šibo!« reče deklici kraljica. Deklica stori, kakor ji je bilo ukazano, in volkovi se na mah spremene v krotke ovčice. Bilo jih je toliko, da jih še sama skupulja ne bi mogla prešteti.

»Pojdi zdaj domov in pomni, kaj sem ti naročila!« ji reče kraljica, jo objame in prisrčno poljubi na belo čelo.

Hvaležno se Nadica pokloni svoji dobrotnici, zamahne z zlato šibico in hipoma se znajde s svojo ogromno ovčjo čredo na prostrani predgozdni goličavi ter se odpravi domov.

Spet je čakala hudobna teta na dvorišču in ko je zagledala Nadico z ogromno čredo ovčic, je pozelenela jeze. Naglo je pograbila debelo palico in planila na ubogo nečakinjo.

»Jaz ti bom pokazala, nesramna tatica in ničvrednica!« je kričala hudobna žena vsa iz sebe. »Ubijem te!« je zarjula in dvignila debelo gorjačo, da z njo udari in ubije Nadico. Udarila je pa ni! Hipoma, kot bi trenil, se je spomnila deklica kraljičinega daru in njenih besedi, zamahnila z zlato šibico, in vse ogromno ovčje krdelo se je spremenilo v strašne volkove, ki so divji in požrešni planili na skupuljo in jo pri priči raztrgali. Ko so to izvršili, so pohlevni kakor psi polegli okrog deklice, ki jih je spet spremenila v krotke in pohlevne ovčice.

Hudobne dekle, ki so videle z grajskih lin, kaj se je bilo zgodilo z njih gospodinjo, so prestrašene in skesane pritekale k Nadici, padle pred njo na kolena in jo prosile odpuščanja. In deklica jim je odpustila. Prevezela je v svojo last tetin grad in do svoje smrti je gospodarila na njem v veliko zadovoljstvo in srečo služabnikov in siromakov, ki so imeli v njej najboljšo pomočnico in tolažnico. Kraljičino zlato šibico je skrbno čuvala; uporabila je pa ni nikoli več.

V spomin na siroto Nadico in na prečudno zgodbo njene mladosti pa rasejo še dandanes po naših gozdovih borovnice, maline in jagode, ki so zrasle iz njenih grenkih, trpkih solz.

Janko Samec:

Ob suši.

Prepelička, drobna ptička
v žitnem klasju petpedika;
od Boga nam dežja prosi,
ker je sila že velika.

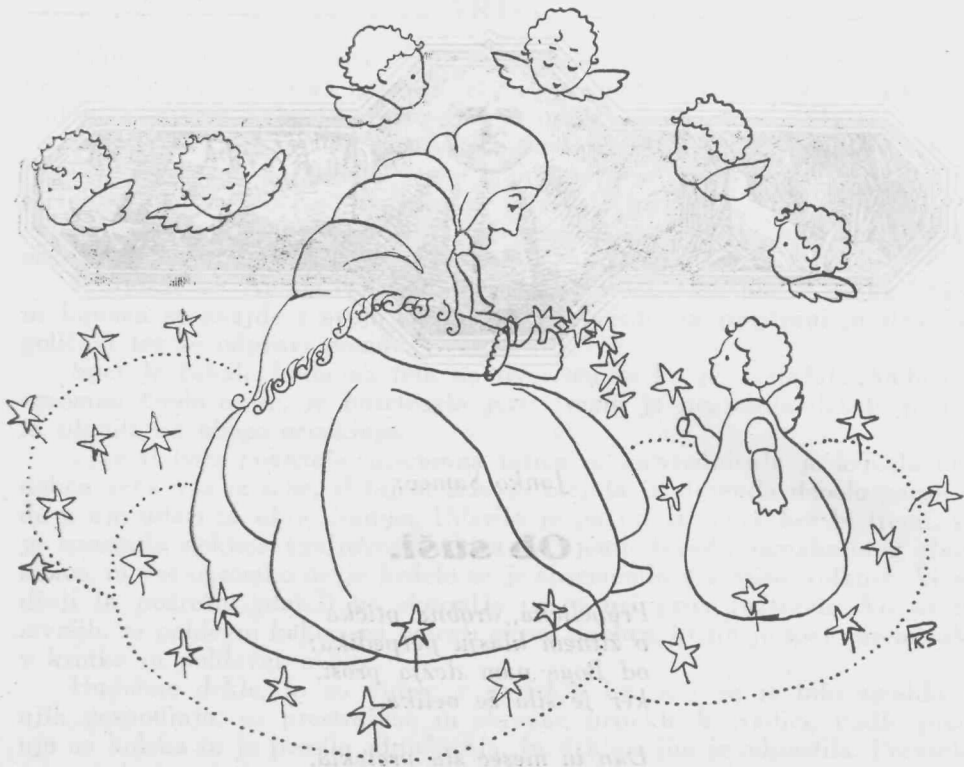
Dan in mesec sta pretekla,
od neba še nič ni mōče,
kakor da smo sredi pekla,
z njega sije solnce vroče.

Drevje k tlom poveša veje,
ptička v polju samotari;
odnekod skržad se smeje,
njemu stiske te ni mari!

Suhi v vasi so vodnjaki,
prazni v tratih so potoki,
nič vodé ni več na mlaki,
žabe skakajo po loki.

Trava se po tleh je vlegla
in se v suhem vetru mrví,
črički — žalostni možički —
v skrbi mršijo obrvi.

In vsa zemlja tiho joka
in že komaj, komaj čaka,
kdaj bo zlila božja roka
nanjo mōče iz oblaka...

Ksenija Prunkova:

Poezija.

Bog Oče se je sprehajal po nebesih. Pozdravljali so ga nebeščani, svetniki, angeli in blaženi in so imeli vsi jasne, srečne obraze. Toda nenkrat je Bog Oče obstal: zagledal je bil nekaj čudnega. Med jasnimi, srečnimi obrazi je opazil potrto, zgubano, skrbipolno lice stare ženke. Začudil se je, stopil do ženice, prijel jo za roko in jo vprašal:

»Mamka, zakaj si žalostna?«

»Ljubi Bog!« je vztrepetala mamica in oči so se ji napolnile s solzami, »kako bi ne bila žalostna, ko sem zapustila na zemlji sina edinca, nepre-skrbljenega, ki živi v bedi in boleti!«

»Poskrbel bom zanj!« je dejal Bog Oče. »Naredim ga srečnega in bogatega. Bodi potolažena, mamka!«

In takoj se je lotil dela. Z eno roko je segel na visoke planine in je iz bleščečega, deviškega snega — kjer se ni poznala niti ptičja stopinjica — izoblikoval belo dekliško telo. Iz jutranjih solnčnih žarkov je spletel dve kiti. Iz gorskega studenca je zajel sliki dveh zvezd, ki sta trepetali v smaragdnem tolmunu. To so bile oči za novo bitje. Z zahajajočim solncem je dal rožnat dih mrzlemu telescu in ga je ogrel, da je zaživel. Ogrnil ga je v čudovit plašč, ki je bil stkan iz sinjine neba in zlata žitnih polj, iz vonja pokošenih travnikov in šumenja smrekovih gozdov; vanj so bile vtkane kakor demanti belina cerkvic, tišina nedeljskih vasic in spet belina cerkvic, da je bil plašč kakor najlepši košček slovenske domovine — ves skromen, a čudovito lep. Še je pripel deklici na rame jutranjo in večerno zarjo, da

je imela prozorna zlata krila, ki so segala od vzhoda do zahoda. Ime ji je dal Poezija in jo je poslal na zemljo majčinemu sinu.

Poezija je stopila pred sina, dotaknila se njegovega srca in je ostala pri njem. On pa je postal pesnik, in mislim, da je bil srečen in bogat, kajti čula sem, da je mnogim dal od svoje sreče in bogastva.

Na nebeški trati pa je odslej sedela mamka s tihim smehljazem na obrazu, igrala se je z angelci in jim pletla vence iz zlatih zvezd.

Fran Roš:

Pastirjeve sanje.

*V rebri pasejo se ovce,
ena črna, tri so bele.
Mladi Jure pod kostanjem
piska pesmi jim vesele.*

*V gozdu ga je čula vila,
mila vila Čudoznalka.
In naenkrat zlata bila
Juretova je piščalka.*

*Jure piska. Čudovita
pesem lije v gozd in trate,
pesem čista in mogočna,
kot bi pele orgle zlate.*

*Z doma Jure se napoti,
tujcem svoje pesmi nosi.
Vsepopsod slavi ga ljudstvo,
kupe mu cekinov trosi.*

*Jure bogataš se vrača
z zlatom, s' svilo na vozovih,
stavi hiše, stavi hleve,
tisoč je ovac njegovih. —*

*V rebri bil zadremal Jure,
ose to bile so le sanje.
Prebudi se in smeji se:
— Sanje, kdo bi dal kaj zanje!*

*V rebri pasejo se ovce,
ena črna, tri so bele.
Mladi Jure pod kostanjem
piska pesmi jim vesele.*

Maksimov:

Materi.

1.

*Kot solnčni žarki v majskem jutru
sijale tvoje so oči,
obsevan od ljubezni tvoje
živèl sem svoje mlade dni.*

*A danes zrem, kako ugaša
življenje v dragih teh očeh,
in skrivno vest se mi oglašá,
če bil sem luč jim v mračnih dneih?
Pogledi trudni tvoji, mati,
mi v duše dno prodirajo,
ljubeče — kakor ob slovesu —
po meni se ozirajo.*

2.

*Roka, ki skrbno vodila
po stezah me je nevarnih,
vela, trudna je od dela,
vsa tresoča od trpljenja
in življenja dni viharnih.*

*Mati zdaj nikogar nima,
ki bi nanj se naslonila.
Deca njena v svet odšla je,
ona k zemlji se sklonila —
kam namerjaš, ljuba mati?*

Ivan Albreht:

Sredi polja.

*Sredi polja drobna ptička
pesem žorgoli,
o veselju svojem peva
in o sreči mladih dni.*

*Tam za poljem, za prostranim,
dete se solzi:
križ lesen na svežem grobu,
pod gomilo mati spi.*

*Solnčni svit razlit po polju
in razlit je po grobeh,
z istim zlatim žarom sveti
v žalost, bol, radost in smeh.*

Bistriška:

Čebelica Florjanka.

Na velikem vrtu za vasjo stoji velik čebelnjak — domovanje pridnih čebelic. Čebelnjak ima 64 panjev, 64 toplih izbic za marljive čebelice. V pomladnih dneh je tod okoli na vrtu vse živo, v poletju kar mrgoli pridnih gostov na cvetocih astrah, dišečih nageljnih in mamljivem grmovju, jeseni pa postane čebelicam dolgočasno na vrtu pa odbrenče v jasno daljavo, iskat kruhka — sladkega medu.

Dobro vé visoka hruška, da jo opazujejo marne čebelice, zato cvete vsako leto; dobro vé nizka jablana, da oprezajo po njej pridne čebelice, zato se vsako leto zasmee in v smehu požene roznate cvetove po svojih krivenčastih vejah; a najbolje vé ponosna češnja tik ob ograji — ta pomladi svetè, da je vsa kakor bela deklica, odeta v same bele, bele rože — — —

Pomladi je na vrtu kakor v paradizu. Mlado drevje poganja, brstje kliče vstajenje, zelenje sili in kipi kvišku k solncu, drobne siničke, strnadi in druga kljunad cvrči in cvrči; solnce se pa smeje, žarki pojo in zemlja vesela diha v mladem življenju. — —

Čebelnjak ima 64 panjev. Vsi so poslikani, bogato pobarvani. Že iz dalje te vabi to morje barv. Na enem panju je bela cerkvica z rdečim zvonikom, na drugem kliče kosec svoje tovariše na bogato južino, na tretjem stoji slovenski vojak oprt ob puško in zre v daljavo... Zdi se, da pripoveduje svoje doživljaje in prorokuje dni, ko se bo še kresal slovanski meč, ko bo vzkipela slovanska kri, da otme one, ki mro pod trdo tujo pestjo. Prišel bo ta čas, zajeknila ura po vsem slovanskem svetu — čakajte, bratje!

Vseh slik na panjih ne morem našteti. Pridi, zvedoglavi Matijček in radoznala Metka, k meni pa ti jih pokažem in še povest ti povem ob njih. Nas najbolj zanima panj v 5. vrsti četrti. Tam je naslikan sveti Florijan. Golido drži v roki in iz nje uliva vodo po gorečem selu.

V tem panju je dom mlade čebelice Florjanke.

Mnogo sestic živi poleg čebelice Florjanke, mnogo, mnogo čebelic, veselih, željnih življenja in pesmi. Tudi mamica je med njimi — lepa kraljica-matica. Čist in lep je domek male Florjanke. Za red in snago skrbe sestrice-rediteljice, za varstvo pred sovražniki pa sestrice-čuvajke. Toplo je Florjanki v toplem gnezdecu.

Zunaj se pa še šopiri zima s svojim ledenim mrazom, ker marec je še hud mož. A v Florjankin domek ne more prodreti — tam je toplo, ej toplo. Malo še počakajte, drobne čebelice in ti, mala Florjanka! Skoro se pobere zima za visoke gore in veselo boste sfrčale v roznati svet.

Poredni april se je spustil na zemljo. Južna toplota je prodrla do panjevih žrel in smuknila vanje. Takrat je spreletelo Florjanko do drobnega srca neznano čudo. To je prvi pozdrav iz sveta! Iz tistega sveta, o katerem ji je mamica govorila v tihih urah, da je neznano lep, ves pisan in poln življenja. Da so v njem čudolepi vrtovi, posuti s samimi rožami, belimi, rdečimi, modrimi. Med rožami pa stopajo mravljice, brenčé bratci-čmrlji, skačejo pikapolonice, brzé metuljčki vseh barv in oj — še druga neznana čuda so v svetu. »Vse boš videla, vse uživala, drobna moja Florjanka, takrat, ko bo posijalo toplo solnčece do panjevih žrel in nas pokliče majnik,« je pravila mati.

In danes je tako gorko posijalo solnce. »Svet se mi bo odprl, neznana čuda bodo uzrle moje oči. Nekaj me kliče, nekaj vabi — — —«

Z-z-z! Odletele so drobne čebelice, željne lepote, žejne solnce, v božji svet. Z njimi je odletela tudi Florjanka — februarjev otrok.

Cvetoča češnja ob vrtni ograji jo je zvalila v goste. Cvet za cvetom so božale njene nožice, pila je iz dišečih čašic sladko medico. Na nebu se je smehljalo solnce, žareča luč objemala svet, brezprimerna lepota vela po cvetju, kakor pesem valovi preko mladih trav vesela pomladna slutnja.

Florjanka čuti — prav je imela mamica! — kako lep, čudežno lep je svet! Njena očesca zro po njem in pijó lepoto, prvi rosni dih življenja. Z helim cvetjem se pogovarja, belo cvetje ogovarja, zahvaljuje za sladak sprejem... Tako jo objame lepota, da niti ne vidi, kako se vračajo njene sestrice-čebelice druga za drugo brž domov. Na nebu namreč visi mračen oblak in mraz je brž, hudo mraz, če oblak zagrne solnce. Saj je še april, hudobni mesec v deželi. In april ima vročo sapo in hkrati leden dih. Pa so mu roke tako neznansko dolge, da more poseči do samega božjega solnce in v trenutku ugasniti žarečo luč, prepoditi toploto. — — Toda od aprila Florjanka ničesar ne ve. Kako bi ga sirotica poznala, saj ga še nikoli ni srečala v svojem mladem življenju.

Kaj si se stresla, drobna čebelica? Strupen mraz ti je segel z ledeno roko do srčeca? Kaj je? Z drobnimi očesci zreš proti nebu. Kje je solnce, tista velika, svetla luč? Ugasnila je... Velika črna lisa, ki visi na nebu, jo je popila. Kaj bo, Florjanka?

Dvigne čebelica drobne nožice, razpne krilca in odrfči proti domu. Pa ji burja zabrije v obraz, strese ji drobno premraženo telesce, da pade v krčevitem sunku na zemljo v blatno lužo. Nožice se skušajo dvigniti, a premočena in prezebla krilca se zalepijo ob telescu. Ne more jih razpreti, poleteti k mamici, k sestricam domov — —

Še enkrat pogleda čebelica proti nebu, proti cvetoči češnji — svojem prvem in zadnjem paradizu — leden mraz ji strese telo in sirotica otrpne. Smrt jo je pobrala na prvem poletu v cvetoči svet.

Zaman so jo čakali doma. Ni je dočakala mamica, niso jo nikoli več videle sestrice...

† Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

15. Senožeče.

(Konec.)

Turki so večkrat nadlegovali senožeško okolico. V Dolenji vasi so si prebivalci utrdili cerkev s taborskim obzidjem. Deželna bramba je leta 1520. določila za kresišče tudi Senožeče, od koder naj bi se dajalo znamenje preteče nevarnosti na goriško stran. Iz tega trga so pošiljali na goriško stran tako zvane »turške glase«. Pripravljena sta bila vedno dva konja; brzi se¹ so pa prenašali poročila iz kraja in poročali o gibanju ali prihodu Turkov. Grajski poveljniki so potrjevali pisana poročila, jih prejemale in oddajali. Leta 1553. so na cesarsko povelje utrdili za brambo senožeški grad, ki je vsled potresa leta 1511. veliko trpel.³ Delo je vodil zidarski mojster Ivan Črt, ki je utrjeval tudi druge gradove.⁴ Ko so Turki leta 1511. oblegali Trst, so sosedje poslali na pomoč 73 arkebusirjev (težkih strelcev) iz Logatca, Planine in Senožeč.⁵ Podrobnosti o teh napadih niso znane. Menda leta 1469. je odpeljal neki turški poveljnik mlado, lepo in pogumno ženo iz Krumpčeve

³ Dimitz., G. Kr., II, 101, 149.

⁴ Slov. biogr. leksikon, 110.

⁵ Dimitz., III, 47.

hiše v Gabrčah. Namesto da bi bila bežala v hribovje, je doma prala štrene. Vrnila se je čez sedem let in prišla ravno na ženitovanje, ki ga je njen mož obhajal z drugo. Nihče je ni spoznal kakor domači pes, ki se je prijazno smukal okoli nje. Ko jim je povedala, kdo je, ji nihče ni verjel. Glasno jokaje se je za vedno poslovila od doma v cerkvi svetega Antona. Tu je popustila plašč, ki se rabi še danes, potem pa je zginila in se ni več vrnila.

Senožčani so imeli opravke tudi s Francozi. Več hrabrih Senožčanov je pristopilo k deželni brambi, ki se je urila v orožju doma v gradu in v Ljubljani (1808).

Leta 1809. so bežale iz Italije cesarske čete, ki so jih preganjali Francozi. Prodirale so po Krasu in Vipavski dolini preko Senožč, Razdrtega in Šturij proti Hrušici. Avstrijci so zasedli Nanos. Na Golem vrhu nad Senožčami, Razdrtem in Vipavo so naglo napravili okope za topove in rove za vojaštvo, ki se še danes poznajo. Tudi po gozdu »Brda« med Vipavo in Senožčami ter Golim vrhom so bile nastavljene čete graničarjev.

Ko so se leta 1815. umikali Francozi pred združenimi Avstrijci in Nemci, so stale avstrijske čete v senožeški okolici do pod Gabrka, francoske pa od Gabrka blizu do Bazovice, od tu naprej pa spet Avstrijci do Trsta. V Senožčah je bil eden, na Katinari pri Trstu drugi avstrijski poveljnik. Franc Pikot, ki je bil leta 1808.—1811. v Senožčah kapelan, je tega leta kot župnik v Jelšanah v Istri spravil skupaj 1500 mladih in pogumnih Čičev. Te je oborožil, kakor je najbolje znal, in jih pripeljal čez Košano in Lozo v Senožče. O tej pomoči je hotel poročati general na Katinaro, a kdo naj bi prišel tja skozi francoske čete? Za plačo enega cekina se je ponudil Senožčan Franc Škamprle, p. d. Frajt. Preoblekel se je v berača, generalovo pismo je zašil v raztrgan črevelj in odšel proti Gabrku. Straža ga je ustavila večkrat, a ko se je z beraško malho-bisago, v kateri je nosil nekaj plesnivega kruha, ječmena, fižola in moke, izkazal kot berač, je srečno prišel do prve avstrijske straže. Tu se je sezul in izrezal pismo. Dva vojaka sta ga spremila v Katinaro, kjer je Škamprle oddal pismo generalu v roke. Ta ga je pohvalil, podaril mu cekin in ga pogostil z dobro večerjo. Drugi dan se je vračal po isti poti. Zvedel je, da so se Francozi pomaknili proti Gorici. Doma se je bil raznesel glas, da so ga Francozi kot vohuna prijeli in ustrelili in ko so si na trgu najbolj živahno pripovedovali, kako so ga spravili s tega sveta, je stopil vesel in od pijače, katere si je bil za dva zaslužena cekina pošteno privoščil, precej navdušen, med Senožčane in jim povedal, kako je preprežeparil Francoze.⁶

Leta 1510. in 1553. je zahtevala kuga v trgu Senožče in okolici mnogo človeških žrtev.

Kolera se je oglasila leta 1836. in 1855. Zanesli so jo, kakor tudi leta 1866., iz Italije prihajajoči avstrijski vojaki. Ta leta je bila okužena vsa Gorenja Italija. Leta 1836. in 1855. je pobirala zelo nagosto in naglo; leta 1866. je pač nekaj ljudi obolelo, umrl pa ni nihče.

Leta 1852., 5. januarja, je bil rojen v senožeškem gradu F. S. Vilhar, sin Miroslava Vilharja, graščaka na Kalcu. Oče njegove matere, Jožef Dejak, je bil namreč oskrbnik senožeške graščine. V šestem letu mu je bil domač učitelj Franc Levstik. Šole je dovršil v Ljubljani, kjer je bil součenec dvornega svetnika Franca pl. Šukljeja. Posvetil se je glasbi, dovršil konservatorij v Pragi in postal najprvo kapelnik v Temešvaru, potem pa v pravoslavni cerkvi v Karlovcu.⁷

⁶ Prim. Koledar družbe sv. Mohorja, 1909, 34.

⁷ Ljubljanski Zvon, 1881, 247.

Pozdrav svetega očeta — mladini. Nedavno je bil sprejet passau-ski škof Žiga-Feliks pri papežu v Rimu. Vsak škof poroča ob taki priliki o cerkvenih in verskih zadevah svoje škofije. Škof Žiga se je mogel pohvaliti, kako mladina njegove škofije z veseljem in pridno prihaja k mizi Gospodovi, večinoma mesečno, mnogi pa še po večkrat, nemalo celo vsak dan. »O, ko bi bili videli, kako se je zaiskrilo v očeh svetega očeta!« — pripoveduje škof Žiga. »Z nepopisno prisrčnostjo je papež izrazil svoje veselje ter je opetovano poudaril, koliko je vredno, če prejema mladina v zgodnji dobi in večkrat sveto obhajilo. Najbolj se lahko zanesemo na tako pobožno mladino, ki je polna ljubezni do božjega Zveličarja; taki otroci so upanje in blagor katoliške Cerkve. Sveto obhajilo je pa tudi mladini sami zagotovilo varstva in blagoslova božjega. »Povejte ljubim otrokom,« je nadaljeval sveti oče, »da se docela zanašam na njih molitev in pobožnost in da jih prosim, naj pridno in radi zame molijo, zakaj od otroške molitve pričakujemo vse dobro iz nebes. Nikogar Bog tako rad in gotovo ne usliši kot molitve ljubih otrok, ki radi in večkrat prejmejo Zveličarja v svoja nedolžna srca.«

Škof Žiga še pristavlja: »Jasno je bilo, da svetega očeta nič ni tako genilo, kar sem mu pripovedoval, kot zagotovilo, da je v škofiji mnogo mnogo otrok, ki pobožno in pridno prejema sveto obhajilo. Obljubil sem mu, da bom otrokom vse to sporočil in povedal, kar mi je bilo naročeno.«

To, kar je vrhovni poglavar svete katoliške Cerkve povedal omenjenemu škofu, velja za mladino vsega katoliškega sveta. Če bi kdo ugovarjal? »Kaj pa potrebuje sveti oče, tako velik gospod, mojih molitev? Kaj naj mu pa koristi moja revna priprošnja, ko ga je Gospod izbral za svojega namestnika in mu dal za to obilno milosti!« ... Na to bi bilo odgovoriti: Papež ima zlasti dandanes sila težko, odgovorno službo, ki bi je brez posebne pomoči božje ne mogel prav izvrševati. Posebna milost je pa sad dobre molitve, zlasti take, ki jo opravljajo pobožna, nedolžna srca. In prav na to molitev papež posebno zaupa. Pomisliti tudi treba, da je sedanji papež že 50 let duhovnik, da letos praznuje že zlato mašo; zato je prav, da se vsi, ki smo otroci matere svete Cerkve, z iskreno ljubeznijo in v molitvi spominjamo zlatomašnega jubilanta na papeškem prestolu.

Blagoslov pa, ki ga papež tolikokrat daje mladini vesoljnega sveta, naj krepí vašo voljo, dragi otroci, naj ohranja čista vaša srca, da boste dozorevali v pobožnosti in svetosti za tista leta, ki so najbolj nevarna, in da boste v tisti dobi stali močni kot hrasti in utrjeni zoper vse nevarnosti zapeljivega sveta.

Trajna vnema in zvestoba. Iz noči brezbožnosti, ki naj bi po načrtu dunajskih svobodomiselcev objela vse dunajske šole, svetlikajo kljub temu ljubke zvezde krščanskega junaštva in otroške zvestobe božjemu Zveličarju:

Dva dunajska otroka, stara devet in deset let, sta hodila tudi h krščanskemu nauku. Zdaj so jima pa komunistični starši prepovedali. Uboga otroka sta se morala odstraniti iz šolske sobe, kadar se je pričel pouk krščanskega nauka.

Toda, kaj sta si izmislila? Drugi otroci komunistov so šli med krščanskim naukom na igrišče, ta dva pa ne; hodila sta na obisk k božjemu Zveličarju v bližnjo cerkev.

Še bolj junaško je ravnal neki deček iz docela svobodomiselne družine. Največje veselje mu je bilo, če je mogel streči pri maši. Oče še slutil ni, kaj počenja njegov sinko. Deček je smuknil vsako jutro ob petih v bližnjo cerkev, stregel pri maši in prejel sveto obhajilo, nato se pa vrnil domov, legel v posteljo, dokler starši niso vstali.

Modrost v pogovorih domačih in tujih.

Otrok.

(Konec.)

Ko se otroci rodé, so vsi lepi; ko se poročajo, so vsi dobri; ko umrjó, so vsi sveti.

Kdor otroka za roko prime, prime mater za srce.

Naj dela otrok na lastni pogubi, materino srce ga vendar še ljubi.

Mali otroci, mala skrb; veliki otroci, velika skrb.

Mali otroci kašo jedó, veliki otroci srca tró.

Mali otroci stopajo staršem na prste, veliki na srce.

Ko mali otroci jokajo, matere pojó; ko veliki otroci pojó, matere jokajo.

Mali otroci so revežev bogastvo.

Kjer otroci, tam je Bog.

Otrokova roka je kmalu polna, otrokov srd kmalu pozabljen.

Z otroki se je prijetno igrati, ne pa gošpodovati.

Ko so otroci lačni, se ne igrajo.

Kdor z otroki spi, se moker zbudi.

Kjer so golobje in otroci, mora biti zmiraj metla pri roci.

Za otroka je kmalu slabo vreme.

Otroci so z očmi bolj lačni ko z želodci.

Otrokom je tuji kruh pogača.

Mali otroci in testo imajo radi gorko. Nežni otroci se morajo v gorkem koptati.

Ko je otrok utonil, se vodnjak pokrije. Na otroku se vidi, kakšnega očeta ima.

Malopridni otroci so nesreča hiše.

Otroci govoré, kar starše slišijo.

Otrokom lahko daš staro kučmo, ne pa stare glave.

Ko gredo otroci kupovat, imajo kramarji semenj.

Ko začno otroci doraščati, se začno starši starati.

Veliko je otrók sivih las.

Drobiž.

Iz življenja rib.

Ogromno je število vrst rib, ki jih poznamo. Mnogo vrst pa tudi prirodoslovci ne poznajo natančneje. Globoko v morju živé čudne ribe, ki le izjemno pridejo na površje in le slučajno pridejo človeku v roke. Z opazovanjem in proučevanjem življenja rib se mnogo havi francoski profesor Roule; iz njegovih spisov povzamemo nekatere zanimivosti, ki bodo zanimale naše čitatelje.

Kakor ptice in žuželke, ki jim je zrak to, kar je ribam voda, se znajo tudi ribe prilagoditi razmeram. Živali, ki živé na suhem, so v tem pogledu daleč za ribami in pticami. Ribe so med vsemi živimi bitji najbolj gibčne in urne. Ustvarjene so za življenje v vodi, kjer plavajo; so pa tudi ribe, ki lahko letajo in lazijo po suhem. Nekatere ribe znajo celó plezati na drevesa. Ako so izpostavljene nevarnosti, da voda izhlapi okrog njih, se zarijejo v blato in počakajo deževnega vremena, da lahko zopet plavajo po vodi. Kadar morajo preživeti dalje časa v blatu, prilagodé svoja dihala deloma celó zraku.

Malokdo ve, da je riba izumila lov na trnek. Ta način lova so poznale ribe že davno pred človekom. Globoko v vodi spusti riba iz ust sluzasto vlakno, na katerem je prilepljena ličinka. Ta zvbavi plen naravnost v usta lačne ribe. Te vrste rib, ki znajo loviti plen na trnek, živé tudi v nekaterih jezerih Srednje Evrope.

Med ribami so tudi dobri lovci, ki nimajo pušk, pač pa si pomagajo na ta način, da streljajo po mušicah s kapljicami vode, ki jih poženo z veliko silo iz ust, tako da žuželke ubijejo ali pa vsaj omamijo. V napadu in obrambi uporabljajo nekatere ribe lastno elektriko, ki jo je človek spoznal šele v novejšem času. Teh rib je več vrst. Med njimi je najbolj znan skat. Te ribe omamijo z elektriko svojo

žrtev, katere se potem z lahkoto porasté.

Zanimivo je med ribami tudi razmerje med moškim in ženskim spolom. Pri ljudeh in živalih je dala narava moškim več telesne moči, ker morajo večinoma skrbeti tudi za samice, pri ribah pa to pravilo ne velja. Med ribami najdemo krepke, do enega metra dolge samice, katerih samci so pa slabotni, komaj 10 cm dolgi in tako nesposobni za samostojno življenje, da žive izključno le od samice.

Da služijo pri ribah oči istemu namenu kakor pri živalih in človeku, je znano. Človek se pa nehoté vpraša, kaj prav za prav ribe vidijo s svojimi očmi. Profesor Roule, ki je preiskoval ribje oči, je ugotovil, da je med močjo vida pri raznih vrstah rib velika razlika. Pri nekaterih ribah je vid zelo dobro razvit in ima v njihovem življenju važno vlogo, pri drugih je pa okrnjen. Ribe z okrnjenim vidom vidijo približno tako malo kakor človek v mraku. Uho je pri ribah popolnoma okrnjeno; kljub temu pa ribe zelo dobro slišijo. Ribe so zelo občutljive za tresljaje, kar vedó vsi ribiči, ki ne trpe, da bi med ribolovom kdo hodil v bližini. Narava je poskrbela, da občutijo ribe zlasti korake na bregu, ker jim je to v obrambi najbolj potrebno.

To se sučemo!

Marsikaj nas vara. Tako n. pr. se nam zdi, da solnce plava nad nami, v resnici se pa zemlja suče okrog solнца — in s kakšno brzino! Zvezdoslovci so uganili, pa tudi točno preračunali, da preletimo na tem teku okrog solнца v enem letu 950 milijonov kilometrov. Vsak dan se pomaknemo naprej za malenkost dveh milijonov 544.000 kilometrov; na uro 106.000 km, na minuto

1766 km, v eni sekundi pa 29 km. Kako hitro je to? Približno 75 krat hitreje jo dirjamo kot kanónska krogla, dasi tega še opazimo ne.

Srce je najboljši stroj.

Ali tega ne verjameš? Glej, pri nekaterih gre ta stroj 70 do 80 in še več let brez prenehljaja in brezhibno. Hitreje kot nihalo pri uri tolče in utripuje, in sicer na uro okrog 5000 krat. Kdor doživi starost 60 let, mu je srce udarilo vsega skupaj 2 milijardi 625 milijonov in 800 tisočkrat. Kako krasen in vzoren motor je to, ki nam ga je podaril Stvarnik!

Rešitve v 9. številki:

1. Križi.

Črke jemlji v sledečem redu, začenši pri S v levem kotu, ter dobiš:

Snaga in red
vzdržuje svet,
nered in nemir
je pogube vir.

2. Številnica.

17	30	31	20
28	23	22	25
24	27	26	21
29	18	19	32

Povsod pride vsota 98.

3. Slavec.

Pazi na mladike veje, na kateri sedi slavec. Začni pri zlogu, ki ima največ (to je šest) odrastkov ter pojdi po vrsti do zloga, ki ima samo enega, tako v 1., 2., 3. in zadnji vrsti, pa dobiš:

Kadar mlado leto
pride s svojim cvetjem,
zopet prideš slavec
praznovat ga s petjem.

Vrtec s prilogo Angelček (10 števil) stane za leto 1928/29 Din 22, Angelček sam Din 8. Urednik in izdajatelj: Jožef Vole, stolni kanonik v Ljubljani, Pred škofijo šte. 8. Rokopisi in rešitve naj se pošiljajo na »Uredništvo Vrta in Angelčka« v Ljubljani, Pred škofijo št. 8.

Naročnino sprejema »Uprava Vrta in Angelčka« (dr. Jožef Demšar) v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 80. — Čekovni račun uprave št. 10.470.

Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani Karel Čeč.

